

13. Ожидрянова В. Г. Англомовний дискурс міжнародних прес-конференцій: структурний, семантичний і прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. Г. Ожидрянова. – К., 2008. – 200 с.

14. <http://www.pentagonchannel.mil/>

УДК 81»272:35.075.31::324

*Полєжасєв Ю.Г.
(Запоріжжя, Україна)*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглянуто лінгвопрагматичні особливості метафоризації у сучасному політичному дискурсі. Проаналізовано семантичні та прагматичні фактори невизначеності одиниць сучасного політичного дискурсу. Метафори як важливий компонент дискурсу представлені у статті потужним інструментом маніпуляції масовою свідомістю.

Ключові слова: *політичний дискурс, комунікація, політична метафора.*

В статье рассматриваются лингвопрагматические особенности метафоризации в современном политическом дискурсе. Анализируются семантические и прагматические факторы неопределенности единиц современного политического дискурса. Метафора как важный компонент дискурса рассматривается в статье как возможность в определенной мере манипулировать реципиентом, сделав попытку навязать свою систему взглядов и оценок.

Ключевые слова: *политический дискурс, коммуникация, политическая метафора.*

The article deals with linguo- pragmatic peculiarities of present-day political discourse. Semantic and pragmatic factors of the indefiniteness of the political discourse units are analyzed. On the communicative level metaphor is a constructive and destructive component of discourse. The metaphor is also considered as a reflection of political meaning.

Key words: *political discourse, communication, political metaphor.*

Одним із напрямків сучасної лінгвістики є визначення ролі мови в соціально важливих діях людей. При чому антропоцентрично орієнтовані лінгвістичні дослідження накреслюють методологічно обґрунтовану та теоретично перспективну наукову програму, спрямовану на розкриття ролі людини-творця мови у концептуальному засвоєнні світу. Також для сьогодення характерним є вивчення мови як онтологічно та епістемічно важливого елемента людської діяльності: мова є одночасно і одним із найважливіших її інструментів, і одним із найцінніших її продуктів. Таким чином, антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ активізує увагу до особистісних та соціальних сторін діяльності носія мови.

© Полєжасєв Ю.Г., 2011

У зв'язку з актуалізацією комплексу різноманітних соціокультурних аспектів комунікативного процесу, дискурсивних характеристик, зокрема аналізу мови масової комунікації, значно зростає інтерес до соціолінгвістики, яка дозволяє глибше зрозуміти мову як соціальне явище. Все це зумовлює актуальність вивчення політичної комунікації як процесу обміну інформацією, в ході якого відбувається передача повідомлень усередині власне політичної сфери. Політичний дискурс, з огляду на усе вищезазначене, може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів у певному лінгвістичному контексті – контексті політичної діяльності, політичних поглядів і переконань, що актуалізуються у певному ситуативному контексті і спрямовані на здійснення конкретної прагматичної семантики.

Політичний дискурс за своєю суттю є вищем когнітивним, адже пов'язаний із відтворенням і передачею знань. Але крім інформативної, політичний дискурс має виконувати також орієнтаційну і мобілізаційну, консолідаційну та ідентифікаційну функції. Політичний дискурс реалізується в усній (публічні виступи політиків, їхні виступи на радіо, по телебаченню, інтерв'ю, прес-конференції, парламентські дебати, теле- та радіоновини) та писемній (різноманітні документи – договори, протоколи, угоди, рубрики політичних новин у пресі, політичні плакати та листівки) формах і належить до інституційного різновиду спілкування.

У той же час він має багато спільного з іншими типами дискурсів: науковим, педагогічним, художнім, побутовим, дискурсом ЗМІ, тощо. Головна різниця політичного дискурсу від інших видів аргументативних дискурсів (юридичного, академічного, рекламного) полягає у його явно вираженій апеляції до ціннісної системи, існуючої у даному суспільстві, з метою її часткової або повної корекції.

Механізм вербального впливу на людину базується на взаємодії слова та значення. Професійний політик у своїй комунікації прагне точності визначення, проте інколи навмисно завуальовує свої цілі засобами еліпсису, номіналізації, метафоризації, особливою інтонацією [1: 3], вдаючись до перекручування інформації. Часто у виступах політиків наявні абстрактні лексичні одиниці, які віддалені від повсякденного досвіду людини, і саме їх завелика кількість може стати причиною неправильного їх тлумачення. У зв'язку з цим, перспективним напрямом аналізу такого багатоаспектного явища, яким є політична комунікація, видається дослідження одиниць вторинної номінації, зокрема метафори.

Метафора була об'єктом дослідження багатьох українських мовознавців, зокрема В. Вовк, С. Єрмоленко, М. Лабащука, О. Потебні, А. Тараненка та ін. У сучасному українському мовознавстві домінує погляд на метафору як на художній засіб, цей феномен аналізують насамперед на матеріалі художньої літератури, про що свідчить значна кількість новітніх досліджень, зокрема дисертаційних (Н. Варич, Т. Єщенко, Т. Кіс, Л. Кравець, Т. Матвєєва, О. Тищенко). В окремих працях з'ясовано роль метафори в науковому тексті (Г. Дядюра, Н. Зелінська, Н. Непийвода, О. Чуєшкова), розглядають її і як спосіб творення мовної картини світу (Н. Лобур, О. Федик).

Дослідженню процесів метафоризації в політичному дискурсі приділено недостатньо уваги, хоча саме вивчення функцій метафори періоду трансформації системи суспільного устрою здатне надати широкі можливості для з'ясування шляхів впливу цих трансформацій на зміни у способі політичного мислення, на появу нових інтерпретаційних моделей реальності. Всебічний соціо- та психолінгвістичний аналіз цього мовного

явища уможливило виявлення тенденцій, пов'язаних з лексико-семантичними процесами у сфері політичного мовлення, а також може дати ключ до розуміння деяких особливостей мовотворчості провідних політиків.

Метою даної статті є з'ясування специфіки функціонування метафори в сучасному політичному дискурсі, наголосивши на його когнітивному та комунікативному аспектах.

Принциповим для сучасної лінгвістичної науки є поняття про універсальність метафоризації, зумовленої специфікою пізнавальної діяльності людини. Під метафоризацією, слідом за Х. П. Дацишин, розуміємо “семантичну модель формування у лексеми переносного значення, що веде до виникнення метафоричного лексико-семантичного варіанту, тобто метафори” [2: 16].

Теоретично значущим є той факт, що метафора передає когнітивну інформацію і нове розуміння відношень подібності між старим та новим знанням. Здійснюється проєкція однієї концептуальної площини на іншу, своєрідна експансія концептів сфери-джерела, у результаті якої відбувається захоплення та освоєння концептами нової сфери – сфери мети. Подальше семантичне моделювання у метафоріці дозволяє визначити індивідуальні для кожної мови набори актуальних і продуктивних семантичних моделей, виявити специфіку національної метафоризації.

Роль метафори в процесі комунікації полягає в передачі та масовому обміні інформацією з метою впливу на суспільство та його складові компоненти. Політична метафора в політичній комунікації є невід'ємним та важливим елементом системи технологій мовного впливу, адже тісно пов'язана з типом політичного мислення і політичними переваженнями соціуму.

При чому, як зауважує Х. П. Дацишин, “метафора може стати засобом закорінення у свідомість реципієнтів готових уявлень, не завжди адекватних дійсності” [3: 129]. Це твердження особливо актуальне для сфери масової комунікації, де мова сприймається як відображення реальності, однак неможливо перевірити адекватність дійсності і мови. Існування в інформаційному просторі вербальних витворів, які не вимагають демонстрації зв'язку з реальністю, своєю чергою, дає широкі можливості для PR-технологій, зокрема в політичній рекламі.

Невизначеність лексичних одиниць, яка веде до перекручування інформації, пояснюється навмисним порушенням постулатів комунікації, успішність якої, за Г. П. Грайсом, забезпечується при дотриманні принципу кооперації та пов'язаних з ним максимуму кількості, якості, релевантності та способу вираження [4]. Порушення прагматичної адекватності дискурсу зумовлене значним неспівпадінням когнітивних моделей дискурсивної взаємодії, що є причиною невірної інтерпретації адресатом комунікативного наміру мовця.

Мовець іноді навмисно ігнорує максими, тим самим порушуючи контекстні очікування адресата [5: 18]. Прагнучи врятувати авторитет та уникнути конфлікту у спілкуванні, політики вдаються до використання невизначених висловів. Невизначеність, як правило, виступає у даному випадку засобом подолання комунікативних проблем. Вона дозволяє мовцю уникнути крайнощів, зберігати нейтралітет при обговоренні спірних питань, і тим самим сприяє загладжуванню протиріч між комунікантами.

Невизначеність одиниць політичного дискурсу спричиняється семантичними та прагматичними факторами. Ситуативно ця невизначеність може призводити до зняття

комунікативних проблем або до їх створення. Лінгвокогнітивні фактори невизначеності одиниць політичного дискурсу є також значимими. Під час продукування або сприймання тексту у психіці людини формується ментальна модель ситуації, що дискутується. Модель містить інформацію про наявну дійсність, комунікантів та загальне знання про світ. Лінгвокогнітивні особливості пов'язані з рівнями організації дискурсу, а саме ступенем накладання ментальних просторів учасників комунікації.

Базові опозиції та архетипи культури сповна виявляються в політичній комунікації за рахунок створення образів та метафор. Оскільки в основі культури лежить саме ціннісний принцип, то він формує певні лінгвокультурні концепти, які обов'язково існують в індивідуальній або ж колективній свідомості. Наприклад, у працях О.М. Чадюк актуалізується лінгвокультурологічний концепт-дихотомія “МИ – ВОНИ”, що концентрує навколо себе ціннісне поле, тобто усі суб'єкти політичного життя отримують полярні оцінки. У діях “ворога” підкреслене боягузтво, підступність, пасивність, брехливість, у той час як “свої” атакують єдиним фронтом, розбивають ворога та інше. Негативна оцінка “чужого” спричиняє занепокоєність, стривоженість, страх реципієнта, змушує його шукати порятунку. Основними якостями “свого” є відкритість, активність, сила, успіх, і це є важливим задля побудови нового прогресивного ладу. Ознаки ж чужого мають пейоративну оцінність, викликають занепокоєння та ненависть [6].

Реалізація функції маніпулювання передбачає звернення до когнітивних механізмів обробки інформації людиною, урахування способів її форматування. Адже вплив на когнітивну систему реципієнта може призвести до змін у його розумінні висвітлюваних подій та, відповідно, у поведінці. Тому адресант, використовуючи когнітивні механізми, намагається створити у реципієнта необхідну модель дійсності задля отримання цих коректувань. У цьому зв'язку показовою є медіація політики – процес, що призводить до перемищення політичного життя у символічний простір ЗМІ.

Простежуючи зв'язок метафор із маніпулюванням масовою свідомістю, неважко помітити, що у структурі політичної комунікації активно функціонують комплекси метафор-стереотипів. Здатність метафори приховувати зміст повідомлення, категоричність метафоричних оцінок, а також недостатність для декодування інформації обсяг знань реципієнта можна вважати чинниками, які ускладнюють створення дискурсу.

Одним із найважливіших засобів формування прагматичного впливу сучасної політичної метафори є оцінка, оскільки вона, по-перше, є основною категорією лінгвопрагматики, а по-друге, має першочергове значення в політичній орієнтації адресата. Аксіологічна маркованість метафори характеризується імпліцитністю, тому необхідна адресанту оцінка виводиться адресатом “самостійно”, а по суті, навіюється реципієнтові в режимі зниженого контролю з його боку, що посилює її дієвість. Таким чином, адресант послідовно реалізує певні прагматичні інтенції, провідне місце серед яких посідає настанова на оцінку, адже остання є суттю прагматичного впливу.

Перспективи дослідження вбачаємо в дослідженні лінгвокогнітивних особливостей сучасного політичного дискурсу окремих мовних спільнот, а також у лінгвокультурологічному описі політичної метафорики, що передбачає звернення до національно-специфічних образів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попова Е.А. Культурно-языковые характеристики политического дискурса (на материале газетного интервью) : автореф. дис. канд. филол. наук : спец. 10.02.19 „Теория языка” / Е.А. Попова. – Волгоград, 1999. – 21 с.
2. Дацишин Х. П. Метафора в сучасному українському політичному дискурсі : за матеріалами преси 1995-2002 років : довідник / Х. П. Дацишин. – Львів: ПАІС, 2004. – 260 с.
3. Дацишин Х.П. Статична та динамічна метафора в сучасному українському політичному дискурсі / Х. П. Дацишин // Стиль і текст. – 2003. – Вип. 4. – С. 128–140.
4. Грайс Г.П. Логика и речевое общение: Перевод с английского / Г.П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – Вип. 16.: Лингвистическая прагматика. – С. 217-237.
5. Цурикова Л.В. Проблема естественности дискурса в межкультурной коммуникации : дис. ... доктора филологических наук : 10.02.19 / Цурикова Любовь Васильевна. – Воронеж, 2002. – 324 с.
6. Чадюк О. М. Опозиція “МИ – ВОНИ” у сучасній українській політичній метафорі / О. М. Чадюк // Мова і культура. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. II. Психологія мови і культури. Мова і засоби масової комунікації. – С. 276 – 282.

УДК 811.161.2: 81'42

Голодюк Я.Б.

(Івано-Франківськ, Україна)

КВАЗІРЕМАРКИ В УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ ІНТЕРНЕТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРАГМАТИКА ВИКОРИСТАННЯ

У статті здійснено аналіз квазіремарок – мовленнєвих структур, за допомогою яких мовець має можливість імітувати дії, міміку, жести, внутрішній стан в мережевому дискурсі. Досліджено особливості їх використання та інтерпретації реципієнтами на матеріалі українськомовної інтернетної комунікації.

Ключові слова: інтернетна комунікація, квазіремарка, міметичні структури, ситуативний ейдос.

В статье проведено анализ квазиремарок – речевых структур, с помощью которых говорящий имеет возможность имитировать действия, мимику, жесты, внутреннее состояние в сетевом дискурсе. Исследованы особенности их употребления и интерпретации реципиентами на материале украиноязычной Интернет-коммуникации.

Ключевые слова: Интернет-коммуникация, квазиремарка, миметические структуры, ситуативный эйдос.

© Голодюк Я.Б., 2011